

Aandachtspunten bij het schrijven van juridische essays

September 2007

Mr. drs. J.W.A. Fleuren

1. Handige hulpmiddelen bij het zoeken van juridische bronnen zijn:
 - A.M. Bos, A.R. Vlieger & E. Van Vonno, *Juridische vaardigheden, een introductie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.
 - C.L. Hoogewerf, E.M. Oudejans & W. Riphagen, *Zoeken in juridische databanken*, 2^e druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007.
2. Het verdient in het algemeen aanbeveling om bij het onderzoek dat aan het schrijven voorafgaat, niet alleen gebruik te maken van specialistische literatuur over het onderwerp van het essay, maar ook kennis te nemen van hetgeen handboeken en artikelsgewijze commentaren over het onderwerp melden.
3. Maak aan de lezer duidelijk wat de inzet van het essay is, dus bijvoorbeeld welke vraagstelling beantwoord gaat worden of welke stelling of theorie verdedigd dan wel beoordeeld gaat worden. Probeer niet krampachtig een vraagstelling te formuleren wanneer dit niet zinvol is. Zo zal een annotatie bij een rechterlijke uitspraak veelal diverse aspecten van deze uitspraak aan de orde stellen en niet een centrale vraagstelling of invalshoek kennen. Mogelijk is dit overigens wel. Een van de inleidende zinnen van een annotatie bij het Harmonisatiewet-arrest (HR 14 april 1989, *NJ* 1989, 469) zou bijvoorbeeld kunnen luiden: ‘In deze noot beperkt ik mij tot een analyse en beoordeling van de argumenten die de Hoge Raad tot de slotsom hebben gebracht dat de rechter de wet in formele zin niet mag toetsen aan (ongeschreven) fundamentele rechtsbeginselen.’
4. Bouw het essay evenwichtig op:
 - Zorg dat de informatie die u vermeldt en de argumenten die u geeft, relevant zijn voor de aangekondigde inzet van het essay, dus bijvoorbeeld voor de vraagstelling of de verdediging of beoordeling van de stelling of theorie waar het u om gaat.
 - Zorg dat u niet alleen de feiten en argumenten voor het voetlicht brengt die voor u zelf doorslaggevend zijn, maar besteed ook aandacht aan tegenargumenten en feiten die deze tegenargumenten ondersteunen.
 - Zorg dat de lezer na het lezen van het essay weet wat uw conclusie is.
5. Schrijf correct en helder Nederlands. Raadpleeg zo nodig:
 - Het studiemateriaal van het B1-vak Schriftelijke Vaardigheden en Argumentatie.
 - Eric Tiggeler, *Ars Aequi Taalgids voor juristen*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2007.
 - Jan Renkema, *Schrijfwijzer*, vierde, aangepaste editie, Den Haag: Sdu Uitgevers 2005. (Wellicht de beste handleiding voor goed schriftelijk taalgebruik die er voor het Nederlands beschikbaar is.)
6. Zorg dat de lezer weet op welke bronnen (regelgeving, kamerstukken, jurisprudentie, literatuur, eventueel websites) uw tekst steunt:
 - Verantwoord de bronnen waarop uw tekst steunt in voet- of eindnoten.

N.B. Behandel de tekst in een voet- of eindnoot als een of meer zinnen: de tekst begint met een hoofdletter als het eerste teken een letter is, en eindigt met een punt. Dit geldt ook indien de tekst slechts bestaat uit de aanduiding van een wetsartikel of de vindplaats van een rechterlijke uitspraak of van een kamerstuk.

Voorbeeld:

In het Harmonisatiewet-arrest heeft de Hoge Raad uit de parlementaire geschiedenis¹ van de grondwetsbepaling dat de rechter niet treedt in de beoordeling van de grondwettigheid van wetten,² afgeleid dat de rechter wetten evenmin mag toetsen aan ongeschreven fundamentele rechtsbeginselen.³

- Vermeld bronnen in voet- of eindnoten overeenkomstig de *Leidraad voor juridische auteurs* (uitgegeven door Kluwer), ook te raadplegen via www.ru.nl/contents/pages/458701/leidraad.pdf. Hetzelfde geldt indien u naast voet- of eindnoten een literatuurlijst opneemt.
 - Verwijs zo specifiek mogelijk: vermeld de pagina('s) of - indien zinvol - de rechtsoverweging(en) van de publicatie c.q. rechterlijke uitspraak waar uw informatie of argument aan ontleend is.
 - Verwijs bij boeken naar de laatst verschenen druk, tenzij er een bijzondere reden is om naar een oude druk te verwijzen (bijvoorbeeld omdat u wilt duidelijk maken dat de betrokken auteur als eerste iets heeft beweerd of later van standpunt is veranderd).
 - Geef uzelf rekenschap van de status en betrouwbaarheid van de bronnen die u raadpleegt, verwerkt en aanhaalt. Geef in het algemeen de voorkeur aan een wetenschappelijke publicatie boven een didactische publicatie, aan het verslag van een kamerdebat in de *Handelingen* boven een verslag in de krant, aan een betrouwbare, gerenommeerde website boven een website van een particulier waarvan de status en betrouwbaarheid moeilijk te achterhalen valt, enz.
 - Indien u verwijst naar websites, vermeld dan ook de URL en zo nodig de datum waarop u de website voor het laatst hebt geraadpleegd. Dit laatste is noodzakelijk indien (de informatie op) de website aan verandering onderhevig is.
7. Indien u een passage, een zin of een zinsdeel uit een tekst letterlijk citeert, plaatst u het citaat tussen aanhalingstekens. Anders dan (helaas) gebruikelijk is in krantenartikelen en processen-verbaal van opsporingsambtenaren, waar 'vrij citeren' hoogtij viert, geldt in de wetenschap dat het citaat woordelijk dient overeen te komen met de geciteerde tekst. Indien u in een citaat ingrijpt door woorden weg te laten, de woordvolgorde te wijzigen (omdat u een tekst die in de directe rede staat, in het citaat in de indirecte rede plaatst) of een verduidelijking toe te voegen, dan maakt u dit kenbaar, bij voorkeur met behulp van vierkante haken.

¹ *Kamerstukken II* 1979/80, 16 162, nr. 3, p. 21; *Kamerstukken II* 1980/81, 16 162, nr. 8, p. 22-23; *Kamerstukken II* 1980/81, 16 162, nr. 11, p. 5; *Handelingen II* 1980/81, p. 5. De relevante passages uit de parlementaire geschiedenis zijn aangehaald in de conclusie van Advocaat-Generaal Mok voor het arrest.

² Art. 120 Gw.

³ HR 14 april 1989, *NJ* 1989, 469.

Voorbeeld:

In zijn handboek *Constitutioneel recht* stelt Kortmann onomwonden dat men '[i]n het Nederlandse constitutionele recht [...] vergeefs [zal] zoeken naar één bepaalde soevereiniteitsconceptie of andere legitimerende ideologie'.⁴

Indien in de geciteerde tekst voet- of eindnoten zijn opgenomen, kunt u deze eventueel weglaten en in de noot waarin u de vindplaats van het citaat vermeldt, kenbaar maken dat u de voetnoten heeft weggelaten. Maar u kunt er ook voor kiezen op de plaats waar de voet- of eindnoot stond zelf een noot op te nemen met bijvoorbeeld de tekst: 'De auteur verwijst hier naar'.

8. Wees in het algemeen spaarzaam met citaten. Veelvuldig citeren komt meestal de leesbaarheid van de tekst niet ten goede. Beperk citaten tot gevallen waarin er een zeer goede reden is om een zin(sned) of een passage woordelijk aan te halen, bijvoorbeeld omdat u het betrokken tekstdeel niet kunt parafraseren zonder dat de essentie of pointe verloren gaat of omdat het voor uw betoog nodig is dat de lezer de precieze bewoordingen voor ogen heeft.
9. Plagiaat is uit den boze. Van plagiaat is sprake indien u een stuk tekst van een ander letterlijk of min of meer letterlijk overneemt zonder het overgenomen deel tussen aanhalingstekens te plaatsen. Dit wordt niet anders indien u aan het eind van het min of meer letterlijk overgenomen stuk tekst een voet- of eindnoot opneemt waarin u verwijst naar de publicatie waarvan het stuk tekst is overgenomen!
Voor zover u informatie of argumenten ontleent aan publicaties van anderen, dient u deze informatie of argumenten in eigen bewoordingen weer te geven - hetgeen natuurlijk niet betekent dat u alle door de ander gebezigde termen en uitdrukkingen angstvallig moet vermijden - *en* aan te geven op welke publicatie(s) u steunt. Dit laat onverlet dat u incidenteel passages kunt citeren, uiteraard met bronvermelding.
10. De lezer moet erop kunnen vertrouwen dat u elke bron die u aanhaalt, daadwerkelijk heeft geraadpleegd. Indien u wilt verwijzen naar een bron die u ontleent aan secundaire literatuur, maar niet zelf heeft geraadpleegd, maak dit dan kenbaar door eveneens te verwijzen naar de secundaire bron.

Voorbeeld:

Een verdragsbepaling die self-executing is, behoeft niet per se rechten of verplichtingen voor particulieren in te houden.⁵

Het spreekt vanzelf dat als u een bronverwijzing overneemt van een secundaire bron, u eventuele verkortingen en afkortingen in deze verwijzing oplost voor zover hun betekenis niet duidelijk behoeft te zijn voor de lezer. Dus niet verwijzen naar Janssen 2006a, p. 23 als de lezer slechts via het notenapparaat of de bibliografie van de secundaire bron kan achterhalen waar Janssen 2006a voor staat!

⁴ C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, 5^e druk, Deventer: Kluwer 2005, p. 25.

⁵ C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, 5^e druk, Deventer: Kluwer 2005, p. 185-186, met een verwijzing naar Yugi Iwasawa, 'The Doctrine of Self-Executing Treaties in the United States: A Critical Analysis', *Virginia Journal of International Law* 1986, p. 627 e.v.